

La 'concordia' o millor la 'discòrdia' entre els arts de la pesca de Cadaqués, la Selva de Mar i Roses al segle XVII (*)

Al glamur intangible de Paolo

Premissa

En la "república de Cadaqués" (fig. 1), donat el seu isolament, en el context del cap de Creus, que és el final del Pirineu (fig. 2), els llagoters, els fogaters, els bolitgers i els xaveguers viatjaven més sovint a Nàpols, Savannah i fins a Alaska per pescar bacallà que a Roses, considerada l'enemiga natural, en la captura del peix, per l'Art de la Pesca de Cadaqués, el poder autèntic de la vila.

Per aquest motiu, preferien anar a Castelló d'Empúries (fig. 3), a tractar amb el representant primer del comte d'Empúries i amb el duc de Medinaceli, comte d'Empúries per matrimoni, a final de segle, que no anar a Roses i menys tractar amb els benets de Sant Pere de Roda, que els escanyaven amb censos i censals, que deixaren de pagar molt abans de les desamortitzacions dels segles XVIII i XIX, per obrar, amb les pesqueres fetes els diumenges, les vigílies i els dies predisposats, que autoritzaven els bisbes de Girona –a diferència de Sant Feliu de Guíxols, on l'Art disposava d'un Breu papal des de 1597, del papa Climent VIII Rospigliosi (fig. 4), a causa de la importància del cenobi benedictí de Santa Maria dels Àngels–. A Cadaqués aquestes pesqueres extraordinàries serviren per pagar la construcció de l'església de Santa Maria de Cadaqués i la decoració, segons els postulats del concili de Trento, és a dir projectant l'orgue, els retaules i els reliquiàries, i també el que calia adobar o construir a les ermites

Fig. 1 - Una barca a Cadaqués, fotografia de Montserrat Moli i Frigola

Fig. 2 - Cap de Creus, final del Pirineu

Fig. 3 - Casal dels comtes d'Empúries a Castelló d'Empúries, fotografia de Valentí Fargnoli

Montserrat Moli i Frigola, II Università di Roma "Tor Vergata", Real Accademia de la Historia

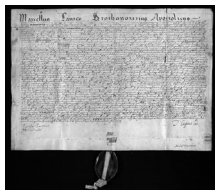

Fig. 4 - Breu de 1597 de Climent VIII Rospigliosi, autoritzant les pesqueres extraordinàries de Sant Feliu de Guíxols i Sant Pol, fotografia del manuscrit 291 de l'Arxiu Municipal de Sant Feliu de Guíxols

Fig. 5 - El port de Portvendes, fotografia de Christiane Esteve de Pizabay

Fig.6 - La ciutadella i el port de Cotlliure

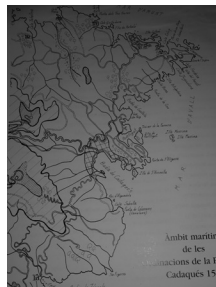

Fig. 7 - Cartografia de l'àmbit marítim de les Pesqueres de Cadaqués de 1570, Arnald Plujà i Canals, inventor

Fig. 8 - Cala Galladera

Fig. 9 - Cala Sa Sebolla

Fig. 10 - Punta de Cala Nans, fotografia de Montserrat Moli i Frigola

Fig. 11 - Cala Portaló

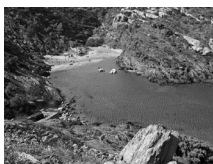

Fig.12 - Cala Culp

Fig.13 - Cala Jugadora

Fig. 14 - Cales Jugadora i Bona, al cap de Creus

Fig. 15 - Arc de Sant Martí sobre la Cala Guillola

Fig. 16 - Cala de Portlligat, fotografia del MAC. Girona

Fig. 17 - Cala Jóncols

dels sants Abdó i Senén, Baldiri, Sebastià i Quitèria. I a demostració que la pau dels Pirineus era lletra morta, l'Art de la Pesca de la vila viatjava sovint a Portvendres (fig. 5) i en especial a Cotlliure (fig. 6), on encara molts posseïen terres, o per pagar les contribucions i en especial a demanar la condonació de les multes per haver-se atrevit a pescar en les seves aigües territorials o a tallar-los les xarxes, en especial les de sardines i bonítols, a manera d'advertència, durant les guerres i les escaramusses amb França.

Mantenien autèntiques guerres marítimes amb Cotlliure i Portvendres però també amb els "moros", els algerians, "los inglesos y holandesos ho tots los que seran desanamichs", que els prenien vaixells i feien captius els pescadors, motiu pel qual es creà per influència dels mercedaris de Castelló d'Empúries una important confraria per redimir captius.

L'Art de la Pesquera de Cadaqués al segle XVI

Davant tants problemes al segle XVI, l'Art de la Pesca de Cadaqués decidí, el 1542, el 1571 i el 1590, dictar unes rígides ordinacions per pescar en deu de les seves deu turmentades cales (fig. 7), és a dir des de Galladera (fig. 8), al nord del cap de Creus, fins a Sa Sebola (fig. 9), a la punta de cala Nans (fig. 10). Es tractava de les cales Galladera, Portaló (fig. 11), Culip (fig. 12), la Clavaguera, Sa Fredosa, Jugadora (fig. 13), Bona (fig. 14), Guillola (fig. 15), Portlligat (fig. 16) i Sa Sebola (cfr. apèndix 1), per evitar problemes amb els Arts de la Selva de Mar al nord i amb Roses al sud, malgrat que la perillosa i important cala Jóncols (fig.17) fos de Cadaqués. En les mateixes ordinacions s'indicava com s'havien de jugar les pesqueres a les diverses cales, com s'havia de pescar de dia i de nit, i que de tot el que es pesqués en diumenge, festius i vigílies, s'havia d'aportar la meitat del peix a la obra de l'Església (fig. 18). Segons Marcel Pujol Hamelink, de les quinze cales per a la pesca i l'encesa de Cadaqués (fig. 19), les més preuades eren les de Portlligat, cala Bona, Sa Fredosa, Culip i Portaló, seguides en segon lloc per Galladera, en tercer per Jugadora, Sa Figuera, Sa Sebola, Costa, Casals o Caials, Guillola, Clavaguera i Culleró, i en quart lloc Taballera de la Selva de Mar, avui Port de la Selva, però en les dades de què parlem se'n jugaren sols deu, per la por dels atacs dels francesos i els corsaris.

Amb el temps, i a causa de l'estrall de les guerres, les normes es flexibilitzaren segons el que passava: fins al punt que els pescadors de la cala d'Es Llaner el 1597 (fig. 20) pogueren organitzar-se com a port de pesca i anar a pescar a Portlligat i a les perilloses cales

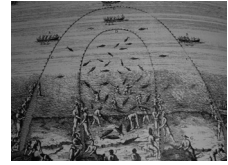

Fig. 18 - Llevada d'un art d'almadrava des de la platja, Gravat d'A. Yáñez Reguart (1791-1795)

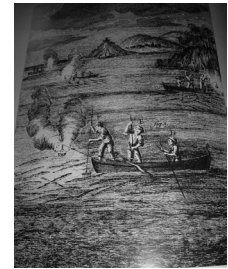

Fig. 19 - Pesca ab fester o teiera, Gravat d'A. Yáñez Reguart (1791-1795), vol II, p 43, làmina XVI

Fig. 20 - Cala Es Llaner

Fig. 21 - Cala la Pelosa

Fig. 22 - Cala del port de Portlligat, fotografia del MAC. Girona

Fig. 23 - Cala del port de Portlligat i l'illa de Mesina, fotografia del MAC. Girona

Fig. 24 - Cala Culleró

Fig. 25 - Detall dels rogers i els bacallans del Retaule de Sant Pere de Santa Maria de Cadaqués

Fig. 26 - Detall de les cúpules amb escames del retaule de Sant Pere de Santa Maria de Cadaqués

Fig. 27 - Salvador Dalí, cartell d'una llagosta de 1935

Fig. 28 - Retaule dels sants Joan Baptista i Joan Evangelista de Santa Maria de Cadaqués

de la Pelosa i Jóncols (fig. 21), en dura competència amb els llagoters de Roses, als quals pertanyia la primera (cfr. apèndix 2). L'any 1603, els llagoters de Portlligat (fig. 22) obtingueren permís per anar a pescar a l'illa de Messina (fig. 23), abundosa de bon peix; els de la cala Portaló a les Fulloles, els de Sa Sebolla al faralló de Talimós, i els de les cales Clavaguera i la Fredosa al Pixat del Moro (cfr. apèndix 3). Tot això ocorria potser perquè l'any 1610 ja eren trenta-vuit els propietaris de dos llaüts, sense comptar els pescadors, fogaters, bolitgers i xaveguers, i era evident que les deu cales no abastaven per pagar el quart de la pesca per poder construir la monumental església que volien per a Santa Maria de Cadaqués. Per aquest motiu l'any 1611, l'Art de la Pesca afegí a les deu cales establertes el 1570 la de Culleró (fig. 24), per tractar de pescar molt més (cfr. apèndix 4). El problema s'agreujà quan, en ser excomunicat Cadaqués per no pagar els delmes, els anys 1668 i 1671, per fer-se perdonar pagaren la confecció a l'església de Santa Maria dels retaules laterals de Sant Pere, patró dels pescadors, situat a l'esquerra de l'altar major, i el dels sants Joan Baptista i Evangelista, a la capella del davant, pròpia dels ducs de Medinaceli i comtes d'Empúries. Per al primer, l'Art de la Pesca decretà que s'hi aplicués tot el pescat durant l'alba de Sant Pere i "que's juguian tots los bolitxs, ancara que no estigan a punt [...] i se dona una part per cala per dorar lo retaule de Sant Pere, [...] des de Sant Pere fins a Tots los Sants [per]que totom visque" (cfr. apèndixs 5 i 6). Al retaule, el mestre pintor, fins ara no millor conegut, hi esculpí uns preciosos rogers i bacallans (fig. 25), mentre les cúpules originalment les cobrí d'escames (fig. 26), per fer feiaent que era l'Art qui l'havia pagat. Era també l'Art qui

s'encarregava d'ornar amb llagostes vives (fig. 27) l'altar de l'esmentada capella, la diada de Sant Pere, segons Salvador Dalí, per fer feiaent als descreguts vilatans com podia haver estat la passió de Crist.

L'any 1671, l'Art prometé "donar la part per cala al mestre escultor –no millor conegut fins ara–, que vol fer lo retaula de Sant Joan Baptista y Evangelista (fig. 28) pagat primer que sia lo mestre que ha adorat lo retaula de Sant Pere [...] i que la teia sia franca y que los de bolitxs los dias de festa que's pagui la meitat de qualsevol peix a l'Obra [...] tant de agulles com de altre peix", després de pactar-ho amb el patró de la capella, la comtessa d'Empúries Caterina d'Aragó i Sandoval, a qui deixaren de pagar censals durant uns anys i s'anticiparen així a les desamortitzacions dels segles XVIII i XIX. Veient que feien curt i que volien llogar un bon escultor manaren "que los dos bolitxs que pescàn ab los de la Selva [de Mar] a la cala de Tavallera (fig. 29) y demès cales també àjan de pagar la part". Descobrim així que les deu cales no eren suficients per pagar tantes obres i que els pescadors de Cadaqués s'endinsaven en les cales de Tavallera i Sa Prona (fig. 30) sense el consentiment de la Selva de Mar, que n'era propietària (cfr. apèndix 7).

La bronca amb Roses (fig. 31) començà durant la segona festa de Pasqua de Pentecosta, és a dir el Dilluns de Pasqua de 1672, quan en la pujada de la processó a l'ermita dels sants Sebastià i Quitèria (fig. 32), el Consell de Cadaqués sortí a l'encontre dels Cònsols de Roses per obligar-los a deixar les insígnies, en considerar que estaven fora de jurisdicció. Com que els de Cadaqués anaven armats fins a les dents, trencaren la vara del batlle de Roses i s'originà un gran tumult que

Fig. 29 - Cala Tavallera de la Selva de Mar, fotografia de Pacu Fernández

Fig. 33 - La caseta de la cala Culip

Fig. 30 - Cala sa Prona

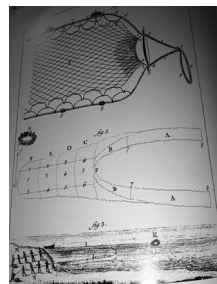

Fig. 34 - Sistema d'armat d'un bolig o xàvega. Gravat d'A. Yáñez Reguart (1791-1795), vol I, p 261, làmina XXIII

Fig. 31- El cap de Creus des de Roses

Fig. 35 - Golfet de Tavallera

Fig. 32 - L'ermita de Sant Sebastià de Sa Guarda de Cadaqués, fotografia de Montserrat Moli i Frigola

Fig. 36 - La mar de Cotlliure

Fig. 37 - La carassa de l'orgue representant un turc, de l'orgue de Santa Maria de Cadaqués, fotografia de Valentí Fargnoli, ampliada per Josep Maria Llorens, MAC. Girona

Fig. 38 - Cap de turc situat a sota de la Mare de Déu del Roser de la trona de Santa Maria de Cadaqués, fotografia de Montserrat Moli i Frigola

Fig. 39 - Josep Boscà, orguener, orgue de Santa Maria de Cadaqués (1689-1691)

acabà amb un plet davant la Reial Audiència de Barcelona, en el qual els Còsols de Roses demanaren poder anar en processó a l'ermita amb llurs insignies i la propietat en exclusiva de les riques pesqueres de les cales de la Pelosa i Jóncols, on hi havia les clàssiques botigues i casetes per guardar els estris de pesca (fig. 33) (cfr. apèndixs 8 i 10).

L'estranya sentència o concòrdia atorgada per la Reial Audiència, el desembre del mateix any 1674, atorgà la Pelosa a Cadaqués i Jóncols a Roses, tot i que la darrera cala era propietat i estava més propera a Cadaqués, però també la més esponerosa (cfr. apèndix 9). La sentència fou mal acceptada per Cadaqués, que l'any següent ordenà que des de "Sant Joan de Juny, los que's trobaran esser de la Pelosa que púgan entrar [...] a la cala dels Jóncols" (cfr. Apèndix 10), un fet que revifà la polèmica, motiu pel qual el 9 de maig de 1674 es féu a Figueres una miniconcòrdia, amb el patrocini del virrei de Catalunya, Francisco de Tutavila del Rufo, marquès de San Germán, i els jutges del Reial Consell Pere Amagant i el doctor Josep Balaguer, els quals decretaren que ni Roses ni Cadaqués no podien pescar en les cales de Jóncols i la Pelosa durant les festes de Sant Roc i la dels Sis Màrtirs, amb la qual cosa no resolgueren absolutament res (cfr. Apèndix 9).

Cadaqués, l'any 1676, decidí infringir les regles establertes per la Reial Audiència i decidí "que les cales dels Jóncols y la Pelosa sian jugades [per Cadaqués] ab los de Roses" és a dir compartint-les (cfr. Apèndix 10), un fet que enrabia Roses, per la qual cosa l'any següent de 1677 rectificaren dient "que si no's pot pescar als Jóncols y la Pelosa que puguin anar [h]a pescar a altres cales, [...] las dos primeras seguida[s]", de les que els havia tocat a sort de la pesquera que se celebrava normalment per Pasqua (fig.34) (cfr. apèndix 11).

Per acabar amb la perpetua baralla, la successiva Reial Sentència de 6 de desembre de 1677 obligà Cadaqués a "dexà de pescar al[s] Jóncols y [la] Pelosa ab los de Rosas", un fet que enfurismà l'Art de Cadaqués, ja que Jóncols era propietat de la vila i de la Pesquera de Cadaqués (Cfr. Apèndix 12).

Quan el 1684, en una incursió francesa, dos llaüts de foc foren presos a Tavallera (fig. 35) per l'Art de la Pesca de Cotlliure (fig. 36) l'Art de Cadaqués ordenà als propietaris que "se'ls permeté pescar amb altres llaüts i organitzar una defensa consistent en que se àrman dos llaüts de dos homens per cala, per guardar las calas de la pesquera" conjuntament amb els de la Selva de Mar, amb els quals mantenien fins aleshores una relació cordial (fig. 37) (Cfr. Apèndix 13).

Quan la Universitat de Cadaqués fou excomunicada dues vegades pel bisbe de Girona, el dominicà, amant de la música, Tomàs Auter, per no pagar el sou de l'organista, l'Art de la Pesca de 1687, que estava composta per 68 patrons i 34 fogaters decidí fer projectar un gran orgue per fer-se perdonar. L'Art decretà "que ningun puga pescar sinó amb un bolitx y llaüt y ab lo llaüt de son fogater" per tractar de pescar la màxima quantitat de peix possible (cfr. apèndixs 14 i 15).

Havent ataüllat vaixells pirates, l'any 1688 (representats a la trona i a la carassa de l'orgue de Santa Maria de Cadaqués) (fig. 37 i 38) l'Art ordenà que, com que les pesqueres disminuïrien i podia haver-hi problemes amb els pirates, "que si los moros li prenian al bolitx, que als altres bolitxs tingan de llevar la gent de tal bolitx y los de foch y los agen de donar la part yguament com ells, tant com durarà lo estiu" (cfr. apèndix 16) (fig. 39 i 40).

Acabat teòricament el conflicte amb Roses, s'obrí el de la Selva de Mar (fig. 41), els Cònsols de la qual anunciaren que per la por dels francesos, "volien anar a pescar a les cales del cap de Creus" o sigui a les cales de Culip, la Clavaguera, Sa Fredosa i Jugadora (fig. 42), davant la qual cosa l'Art de Cadaqués tement incidents decidí "que las companyies que seran de cap de Creus que [h]i vagen y que vejam primer als de la Selva lo que faran". Repensant-s'ho millor, l'Art decidí "que si los de la Selva nos venan ynquietar a las cales de cap de Creus, que alasoires nosaltres anem a Sa Prona i Tavallera ab tota la forsa que podrem y que'ns governem segons lo que ells faran [...] y que en tal cas [h]y vage la companyia de Sa Sebollla y Culleró ab un bolitx de cada cala [...] y ab tota la companyia: y además [...] dos o tres homens de les altres cales" predisposats a combatre com si fos una batalla naval, com les lliurades regularment amb Cotlliure (fig. 43) (cfr. apèndix 15).

El conflicte es resolgué parcialment l'any 1691, quan l'Art de Cadaqués decidí arrendar les cales de Tavallera i Sa Prona a la Selva de Mar, atesa la gran quantitat de peix que necessitaven pescar per pagar tots els deutes (cfr. apèndix 18).

De tota manera, l'any 1692, quan encara no s'havia acabat de pagar l'orgue, es decidí per precaució no pescar a l'arrendada cala de Tavallera, llevat dels pescadors voluntaris que hi anaven regularment per Sinquagesma, a causa que vaixells francesos i algerians havien atacat i s'havien empadronat a la cala Jóncols (cfr. apèndix 17).

La fortuna pel gran orgue, que obrà l'orguener valencià Josep Boscà (València, ? - Barcelona, 1733) de 1689 a 1691 i que fou

Fig. 40 - Josep Boscà, orguener, i Antoni Campllonch, escultor - fuster. L'efecte dels ocelllets de l'orgue de Santa Maria de Cadaqués

Fig. 41 - L'ermita de Sant Sebastià de la Selva de Mar, fotografia de Montserrat Moli i Frigola

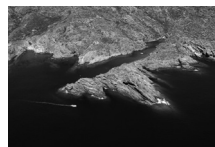

Fig. 42 - Les cales del cap de Creus

Fig. 43 - Pesca nocturna amb teies enceses, Gravat d'A. Yáñez Reguart (1791-1795), vol. II, p. 42, làmina XIV

Fig. 44 - Jaume Escarpenter, argenter de Girona. Reliquiari dels Sants Protí i Jacint de la capella de la Mare de Déu del Roser de Santa Maria de Cadaqués (1689)

Fig. 45 - El bolig per llisseries era un art per a totes les estacions de l'any que s'utilitzava en nits de fosca per bonaça. Gravats d'A. Yáñez Reguart (1791-1795), vol. I, p. 278, làmina XLII

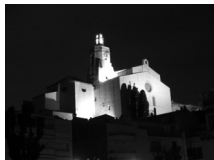

Fig. 46 - Santa Maria de Cadaqués, fotografia de Montserrat Moli i Frigola

complementat amb la confecció dels reliquiaris dels sants Protí i Jacint (fig. 44), projectats el 1689 per l'argenter gironí Jaume Escarpenter (Girona, 1647 - post 1708?), fou degut al fet que durant l'octubre de 1689 el llagut de Pere Boera a Port Alguer – la cala més estimada i pintada per Salvador Dalí–, féu una pesca extraordinària de “vuitanta bonítols, [dels quals l'Art manà] ne fassan part a tots els de la cala y també als qui ayudaren fer el bol donant lo ters al art” per acabar de pagar l'orgue i els reliquiaris dels patrons de la vila (fig. 45) (cfr. apèndix 17).

Però com que encara mancaven diners, l'Art ordenà que s'afegissin a la pesquera les cales de “la Costa y Cudera, que sian ab totas tretza calas y que ells sols pugan pescar als Jóncols si los de Rosas no [h]i son” (cfr. apèndix 18), és a dir que decideixen incomplir altra vegada la concòrdia de 1677. Necessitaven fer grans pesqueres extraordinàries a tretze cales i no a les deu de sempre, si per casualitat els de Roses badaven amb l'arribada dels francesos.

La tranquil·litat durà poc, ja que després de l'ocupació dels francesos de Begur, els setges de Palamós i Sant Feliu de Guíxols pel mariscal Vandôme, l'any 1693, els francesos arribaren també a Cadaqués, on l'any 1694 la Universitat hagué de pagar-los dotze dobles perquè no s'emportessin les campanes (fig. 46) (cfr. apèndix 21), motiu pel qual tornaren a incomplir la concòrdia de 1677 i autoritzaren pescar en les tretze cales esmentades abans, inclosa la polèmica Jóncols per part dels llagoters de les cales Culleró i Sa Sebola, i manaren també que es preparassin tot l'Art fins i tot “que juguian tots los patrons de bolitxs que no tindran llaüt, però que si se te de fer algun sarvey, que en serquien com los demès que tindran” (fig. 47) (cfr. apèndix 22).

Alliberats dels francesos, l'any 1698 l'Art de Cadaqués decidí atorgar “una part per cala per construir la capella de Sant Andon [sic Abdó] y Senén” (fig. 48) ja proposada des de 1692 (cfr. apèndix 17), sobre la cala de Portlligat, convertit en el segon port de Cadaqués, per honorar les cendres dels sants, que segons la llegenda arribaren a Portlligat des d'Arles (fig. 49) i que a la façana porta la data de 1702. I per fer-ho fefaent, tornaren a empadronar-se per pescar més de la cala Jóncols, on havien d'anar a pescar els vaixells de les cales Culleró i Sa Sabolla mentre els llagoters de cala Bona havien d'anar a pescar a Sa Figuera i els de Portaló als Casals o Caials per pescar el màxim de peix possible (cfr. apèndix 23-27). D'altra banda, l'any 1705, en plena guerra de Successió, els quaranta-dos llagoters de l'Art decidiren fer un tall de cent setantacinc lliures i nou diners per ajudar l'Obra de l'Església, endeutada

fins al coll. I malgrat la gran destrossa de la guerra, decidiren que “se donaria la part de sant Abdon y Senén [...] fins a tant no sia acabat de fer, so es de Portlligat y no més”. Per ornar la capella, malgrat trobar-se escurats, l’any 1706, en plena guerra de Successió, l’Art de la Pesca decidí donar “tot lo genero de pex fora al surell y se agen d’emplear tot lo [...] de dita pesca que hage de serbir per adornament de dita Capella”, donant permís als llagoters de les cales Sa Costa i Jonquet per anar a Sa Figuera. També als de Clavaguera per pescar a les cales Jonquet i Caials i als del Jonquet per anar a la cala Tamariu i a la platja de n’Alfaràs (cfr. apèndix 28), i s’ampliava d’aquesta manera les cales esmentades per Marcel Pujol Hamelink.

Les pintures de l’ermita foren encarregades curiosament a dos pintors d’Arles. Es tractava del pare i fill Abdó i Salvador Ricart, que ja havien pintat les portes i la persiana dels orgues de Cadaqués (fig. 50) i de Castelló d’Empúries, i que encara feinejaven i treballaven a Cadaqués i Fortià en aquell període.

Colofó

Fins aquí les controvèrsies i les concòrdies o millor discòrdies entre els Arts de la Pesca de Cadaqués, la Selva de Mar i Roses, en gran part provocades per les excomunionis dels bisbes de Girona, rebudes per Cadaqués, superades amb les obres costejades per Santa Maria de Cadaqués (fig. 51-53) i les ermites de la vila del cap de Creus.

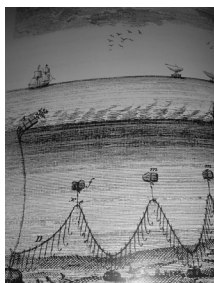

Fig. 47 - Palangre de penjar en el qual s’alternen els pedrots i les peces de suro. Gravat d’A. Yáñez Reguart (1791-1795)

Fig. 50 - Abdó i Salvador Ricart, pintors d’Arles, Pintura d’una porta de l’orgue de Cadaqués, fotografia de Montserrat Moli i Frigola

Fig. 48 - L’ermita dels sants Abdó i Senén de Cadaqués, fotografia d’E. Llorens, de l’Institut Ametller

Fig. 51 - 53 - Pintures de vaixells en les tapes dels comptadors d’aigua de Cadaqués, fotografia de Montserrat Moli i Frigola

Fig. 49 - Perspectiva del port d’Arles

Apèndix 1

[Llibre de Ordinacions de la pesquera de la vila de Cadaqués, fetes des de lo any 1542 fins vuy dia del any 1679]

(18 de març de 1570)

[1r-5r] Vuy a 18 de mars del any 1570 és estada lloada dita concòrdia demunt escrita per los cònsols, pròmens y patrons de dita vila, los quals són Pau Banyuls, Antoni Turell, Joan Sarinyana y Christofol Clapés, en dit any cònsols de dita vila.

Que tots los pescadors àjan de servir los capítols següents

Primo, fonch ordenat per los susdits cònsols y consell totes les ordinacions davall escrites que tots los pescadors de dit castell ajen de servir [1v] capítols que.s seguiran, ab las penes davall escrites, començant a **Galladera**.

Com se ha de encendre a Galladera

Primerament hordenam que tots los que seran primers de **Galladera**, que encendrà demunt, no gos passar lo **rech dels Tres Frares**; y davall, **la punta de Tramuntana de la illa de Portaló**.

Com se ha encendre a Portaló

Ítem, lo primer de **Portaló** que no gos passar la **punta de la illa de la part de marí**; y devall no gos passar lo **rech de la Vellosa**.

Com se ha encendre a Colip

Ítem, lo primer de **Colip** no gos passar la **punta de la illa de Cullaró**, de la part de marí: y davall, no gos passar lo **Morro de la Serp**.

Com se ha encendre a la Clavaguera

Ítem, lo primer de **la Clavaguera** no gos passar lo **trayrar del Camallarís** o **la llosa del Front del Bol**; y si encendrà davall no gos passar la **punta de la Esquena** o **la llosa de la Pedra Negra**.

Com se ha encendre a la Fredosa

Ítem, lo primer de **la Fredosa** no gos passar la **Veta del Forcat**; y de la altre part, no gos passar la **cova del Infern**.

Com se ha encendre a cala Jugadora

Ítem, lo primer de cala **Jugadora** no gos passar la **punta de la illa del Forcat**; y de la altre part no gos passar la illa de **la Stufadora**.

Com se ha encendre a cala Bona

Ítem, lo primer de cala **Bona** no gos passar la **punta del [2r] Escar**; y de la altre part, no gos passar lo **vau del cap de la Creu**.

Com a Guillola

Ítem, lo primer de **Guillola** no gos passar la **Llosa de Cudera**; y de la altre part, nos gos passar la **punta del cap d'en Roig**.

Com [h]a Portlligat

Ítem, lo primer de **Portlligat** no gos passar lo **regàs del cap d'en Roig**; y de defora no gos passar lo **trayrà de la Farnera**.

Com a la Sebolla

Ítem, lo primer de la **Sebolla** no gos passar lo **rech de Aiguadols**; y de defora no gos passar la **punta de Calanans**.

[3v] **Que los de Guillola no púgan anar a la illa de Mecina**

Ítem, vòlan los sobredits que ningun foch de **Guillola** no gos encendre a la **illa d'en Macina**; a pena de **perdre lo peix** y de vint sous de pena.

[5r] **Lo primer de Portlligat no vaja a la illa de Mecina**

Ítem, vòlan los sobredits que totes les penes emperò, que no gos anar a encendre a la **illa d'en Mecina** sinó al lloch acostumat, a pena de vint sous y **peix perdut**.

Que las penes sían del com]p]ta y lo peix de la obra

Ítem, vòlan los sobredits que totes les penes emperò, de dinés, que sien del señor duch, com[p]te del com[p]tat [d'Empúries] y lo **peix que sia de la obra de la isglésia**, si no hi aurà interès de part.

Arxiu Parroquial de Santa Maria de Cadaqués (d'ara endavant APSMC), **Llibre de Ordinacions de la pesquera de la vila de Cadaqués, fetes des de lo any 1542 fins vuy dia present del any mil sis-cents setanta-sinch (1680)-1792** (d'ara endavant LOP) f. 1r-5r.

Apèndix 2

Com se ha de pescar a la platja del Llaner (8 d'abril de 1597)

[6v] Si per cas en dita platja del **Llaner** no s'i haurà fet enfoscat, que sían obligats de jugar tots los arts [que] se trobaran a la platja del **Llaner** trets ab llur llaüt –si doncs no pescaven a la **Pelosa** o als **Jóncols** o [h]a **Portlligat** o en qualsevol altre cala, que aquexos no tingan de esser jugats perquè estan jugats en altre pesquera.

APSMC, LOP f. 6v.

Apèndix 3

(1 d'abril de 1603)

[11v-12r] Lo segon de **Portlligat** és primer a la illa [illa de **Mecina**]. A 1 de abril de 1603 se ha feta resolució a la **Torra de la Punta**, per los patrons, que lo segon de **Portlligat** aja de fer la primera de la illa de **Mecina**, si la voldrà fer, y no altre.

Lo segon de **Portaló** és primer de **las Fullolas**.

Ítem, que lo segon de **Portaló** aja de fer la primera de **las Fullolas** y no altre, si ell la vol fer.

Lo segon de **la Sebolla** és primer del **foralló de Talimós**

Ítem, que lo segon de **la Sebolla** vaja al **foralló del [12r] Talimós**, y no lo primer.

Que ningun foch sinó de la **Clavaguera** vaja al **Pixat del Moro**.

Ítem, que ningun foch de la **Fedrosa** [sic Fredosa] ni de altre cala sinó de la **Clavaguera** pugua anar encendre al **Pixat del Moro**.

No.s pot bolitjar a las calas durant la fosca de Tots Sants. Ítem, volem que, tant com durarà la fosca de Tots Sants, que no púgan bolitjar per las calas post que sia lo sol, a pena de perdre lo **peix**.

APSMC, LOP f. 11v-12r.

Apèndix 4

Se jügan las calas des de Galladera fins a Portlligat (7 d'abril de 1611)

[13r] Se jugaren las calas del nostre terme, ço és, **Galladera, Portaló, Cullaró, Colip, la Clavaguera, la Fredosa, cala Jugadora, cala Bona, Guillola, Portlligat y la Sebolla**, Y se determinà [que] se servasen tots los capitols dalt anomenats.

APSMC, LOP f. 13r.

Apèndix 5

Los que són de la cala pòdan fer la alba y no altres. Que's fassa la part del alba de Sant Pere (8 d'abril de 1668)

[7r] Se ha resolt que las albas vajan com lo any passat : que als que seran señors de la cala púgan fer la alba y no altre, y també que se aja de donar la part de las albas a **Sant Pere fins a Tots los Sants**.

APSMC, LOP f. 7r.

Apèndix 6

Se dóna una part per cala per dorar lo retaule de sant Pere (8 d'abril de 1668)

[14r] Se ha resolt donar una part a la Confraria de Sant Pere per a que pugua pagar al dorar lo retaule de la capella de dita confraria, ab lo modo y forma que.s donà ya lo any passat.

Que's jüguian tots los bolitxs, ancara que no estigan a punt

Se ha resolt [...] que's juguian y se admètian tots los patrons, tant los que (14v) no estan a punt com los que ho estan, que totom visque.

APSMC, LOP, f 14r-v.

Apèndix 7

Sé dóna una part per cada cala per fer lo rataula de sant Joan (31 de març de 1671)

[14v] Se ha resolt que.s promete de donar la part per cala al mestre escultor que vol fer lo rataula de sant Joan Batista y Evangelista, pagat primer que sia lo mestre que ha adorat lo rataula de Sant Pere, y que

si li donen al dit mestre escultor los dinés que a[v]juy ténan los obrers de dita Confraria de Sant Joan, y que lo restant aja de aguardar dit mestre escultor fins a tant sían guanyats de dita Confraria de Sant Joan, [...] a tant sían guanyats de dita part per cada cala, trahent primer lo que auran gastat de teia que sia franca. Y que los dos bolitxs que pèscan ab los de la **Selva [de Mar]** a **Tavallera** y demés cales també àjan de pagar la part.

Los dias de pesca que.s pàguia la mitat de qualsevol peix a la obra.

Se ha resolt que tots los que pescaran los dies de festa que són reservades que àjan de pagar la mitat del **peix** a la obra de la isglésia, tant de **agulles com de altre peix**.

APSMC, LOP, f. 14v.

Apèndix 8

Los de Jóncols pòdan entrar per segons a la Pelosa y [els] de la Pelosa als Jóncols (4 d'abril de 1673)

[14v-15r] Se resolgué a la casa de la vila [per] tots los patrons de bolitxs estant per a voler jugar las sorts de las cales de la pesquera [...] que los que.s trobaran esser de la **Pelosa** que púgan entrar per segons, quarts y sisè a la cala dels **Jóncols**.

APSMC, LOP, f. 14v-15r.

Apèndix 9

Concòrdia entre Cadaqués y Rosas sobre la pesquera dels Jóncols y la Pelosa durant lo Plet (9 de maig de 1674)

[15 v] Se feu en la vila de Figueras, una concòrdia entre la vila de Cadaqués (*) y Rosas de pescar en las cales de **Jóncols** y **Pelosa**, intervenint-hi el lo señor Virey [Francisco de Tutavila del Rulfo, duc de Sant Germàn] y don Pedro de Amigant y lo doctor Joseph Balaguer, jutjes del Real Consell. Y se resolgué entre dites dos vilas que lo dia de Sant Roch [16 d'agost] no passàs reva en lo joch de la pesquera de dites dos vilas, ni [h]a nou de setembre, que esta vila celebra festa dels Sis Sants Màrtirs, com de dita concòrdia consta en lo arxiu dels actes y papers de la vila, feta per Honofra Sastra, síndich de Rosas y dita vila ne té altra. Feta de ma de nostre síndich ANTONI MALLOL Y PELL.

APSMC, LOP, f. 15v.

(*) Els còsols de Cadaqués eren Josep Llorens, Jeroni Bohera, Antoni Escofet i Sebastià Albert.

Apèndix 10

Que al primer de la Pelosa pot entrar per segon als Jóncols y al primer dels Jóncols pot entrar per segon a la Pelosa (17 de juny de 1676)

[16r] Y han resolt dits pròmens que sempre que la cala

dels Jóncols y la Pelosa sían jugades ab los de Rosas, que als de **la Pelosa**, entren per segon als **Jóncols** y als de **Jóncols** púscan entrar per segons a la **Pelosa**.
APSMC, LOP, f. 16r.

Apèndix 11

Que se no.s pot pescar als Jóncols y Pelosa que puguin anar [h]a pescar a altres calas (20 d'abril de 1677)

[16r-v] Ha resolt [...] que si ab lo discurts del estiu no pusquiam anar a pescar a las calas dels **Jóncols** y **la Pelosa**, que en tal cas los tals bolitxs de dites dos calas que pujan entrar a dos calas de las tres que no seran sinó dos bolitxs y que pasada la nit que agen de tornar seguir ses rebas. Y que los tres bolitxs que entraran a las dites **tres calas** que no púgan amenar sinó dos fochs cada companyia. Y que los tals de **la Pelosa** y **Jóncols** ajen de entrar per segon, y consecutivam[en]t cada un per sa reva, entre-[16v]crehuats, y que aquestes dos calas sían las dos primeres seguida[s].
APSMC, LOP, f. 16r-v.

Apèndix 12

Nota (6 de desembre de 1677)

[16v] A 6 desembre 1677 se donà la sentència del plet de **Rosas** y se dexà de pescar a[ls] **Jóncols** y **Palosa** ab los de Rosas.
APSMC, LOP, f. 16v.

Apèndix 13

Que los dos patrons de bolitxs que los han presos los llaüts de foch los francesos púgan pescar ab qualsevol llaüt, ancara que sia jugat a la pesquera (4 d'abril de 1684)

[19v] Se ha resolt que los dos bolitxs que ténan dos llaüts de foch presos a Coplliura [sic Cotlliure], que a las calas que.s trobaran dits dos bolitxs que púgan entrar a fer sas rebas ab qualsevol altre llaüt, ancara que sían jugats a la nostra pesquera, per aver presos dits dos llaüts al **golf de Tavallera**, que los havia tocat de anar a pescar a força dit any en dita pesquera de **Tavallera**. Assó se entén fins a tant que se auran rescatats o tornats dits llaüts per tot aquest present any y només.

Que se ármian dos llaüts de dos hòmens per cala per guardar las calas de la pesquera.

Se ha resolt de armar dos llaüts ab dos hòmens per cala per a guardar las calas de la pesquera.
APSMC, LOP, f. 19v.

Apèndix 14

Que.s fase anar dos bolitxs a Tavallera (26 de gener de 1687)

[21r-v] Si acàs no.s troban dos bolitxs que voluntàriament vullan anar a pescar a **Tavallera**, se jugaran tots als altres a sorts y als qui tocarà que [h]i vagen per forsa. Y ohida la proposició [...] se ha deliberat lo següent: que si no.s tròban dos bolitxs voluntaris per anar a **Tavallera**, que.s júguia a sorts y an als que tocarà, que [h]y vagen: y en cas [que] an als que tocàs no y volían anar, que no sían admesos a la nostra pesquera [21v] que no sían passats vint anys.

Y que sempre y quan[t] [...] per algun impedim[en]t no podien anar a pescar a **Tavallera**, que alasoires sían admesos altre vegada en nostra pesquera sens yncórrer la reva que los à tocat. Sinó que quan[t] tornaran jugar per tornar a **Tavallera** tingan de córrer la sort com als demés, perquè no han pogut complir lo que estaven obligats. Però [...] si los dos bolitxs avian ya pescat a **Tavallera** una fosca o dos o alguna partida del estiu y que després los suchchis algun ympediment, que.s tinguessin de retirar a **Cadaqués**, que los tingan de jugar en algunes calas y que alasoires sían [...] llibres de no tornar concórrer anar a **Tavallera** fins sían discorreguts los vint anys.

APSMC, LOP, f. 21r-v.

Apèndix 15

Que no.s vage pescar la darrera festa de Pascua (1 d'abril de 1687)

[22r] Als còsols de la **Selva [de Mar]** avian dit al síndich que volian venir a pescar a las calas de **cap de Creus**. Se ha resolt que avuy ninguna companyia de las que són jugades no vagen a pescar, però de vuy en avant que las companyies que seran de **cap de Creus** que [h]y vagen y que vejam primer als de la **Selva [de Mar]** lo que faran.
Que sí.s té de anar a Tavallera, que [h]y vage la companyia de la Sabolla y Culleró.

Se à resolt que si los de la **Selva [de Mar]** nos vénan ynquietar a las calas de **cap de Creus**, que alasoires que nosaltres anem a **Tavallera** ab tota la forsa que podrem y que.ns governem segons lo que ells faran.

Y que en tal cas que [h]y vage la companyia de **la Sabolla** y **Culleró** ab un bolitx de cada cala de dites dos calas y ab tota la companyia; y ademès de la gent de dites dos calas que [h]y vagen dos o tres hòmens de les altres cales.

APSMC, LOP, f. 22r.

Apèndix 16

Que si [h]y ha algun bolitx que no [h]u age y se esgarrave y no.l podia adobar que los tres dies seguits pendrà un altre bolitx: y si los moros li prenian al bolitx, que als altres bolitxs tingan de llevar la gent (20 d'abril de 1688)

[23r-v] Y si per cas Déu permetés que aquell bolitx que no aurà ab als altres los **moros** lo prenguesen, lo que Déu no vulla. I [23v] que en tal cas los altres bolitxs tingan de llevar tota aquella gent del tal bolitx y los del foch y los agen de donar la part yqualment com ells, tant com durarà lo estiu.

APSMC, LOP, f. 23r-v.

Apèndix 17

Girada la lluna de nou a vell antes de Tots Sants, se segueix la pesquera com antes. Tracta de bonitols (28 d'octubre de 1689)

[24r] De un lunat que fou Pera Jover a **port Elguer** [sic Alguer] sota axò d'en Parot, que aya sarca[r] **vuitanta bonitols**, que fòsan hobligats [que] dits bonitols ne fasan part a tots als de la cala y també als qui ayudaren fer el bol, donant un ters a l'art [per pagar l'orgue projectat per Josep Boscà]. Y que de asi al devant no [y] hi ayga ninguna persona que se atravescha a fer bol ni ab art ni bolig en ninguna hora de la nit en ninguna cala sensa [l]licència dels matexos que seran de dita cal[li]a, a pena de deu lliures y al **pex perdut**, so [h]és, al ters del acusador y al ters del qui és de la cala y l'altro ters aplicado[s] als cofres de sa ascència [Caterina Aragon i Sandoval, Comtessa d'Empúries], so [h]és, que los de la cala fàsan alba en dita cala ab son degut tem[p]s o enfoscet.

APSMC, LOP, f. 24r.

Apèndix 18

Se anyadèxan a la pesquera la Costa y Cudera, y que ells sols púgan pescar als Jóncols si los de Rosas no [h]y són (17 d'abril de 1691)

[25r-v] Se ha resolt [...] que se anyadega **la Costa** y **Cudera**, que sian ab totes tretza calas. Y al que es trobarà a **Cudera**, que sia primer de als **Jóncols** y al de **la Costa** que sia segon [...] si los de **Rosas** no [h]y són. Y al que.s trobarà de **Culera** [sic Cudera] que lo foch no puga passar al vau del **cap de la Creu** y que lo foch de Culera puga encendra allí ahont encén al foch de **la Guillola** y que al foch de **Guillola** aja de passar devant. Y també que en cas no [h]y sia un bolitx de **Cudera** o de **la Costa** y hi anirà un o més bolitx[s] de les altres nostras calas, que en tal cas al bolitx que s'í trobarà aja de esser sempre primer, ters, costat, y setè; però si hi són tots dos de **Cudera** y **la Costa**, que no púgan entrar d'altres.

Tracta del arrendament de Tavallera

En las dos calas que s'í trobaran esser quatre bolitxs, que [de] las dos dites calas ne aja de anar un de cada cala a **Tavallera**; y si acàs arrèndian a cala **Prona**, com se diu, que los cònsols fassan dil[li]gèncias de poder-hi entrar o que nos àjan de donar altra cala compaten; y també que si dits dos bolitxs hi pèscan des de Sinquagesma fins a Tots Sant, que no [h]y àjan de anar de vint anys.

APSMC, LOP, f. 25r-v.

Apèndix 19

Que per aquest any no [h]y vaja a Tavallera (8 d'abril de 1692)

[25v] Y ha resolt [...] no s'í vaja. Entès, emperò, que si per cas per Sinquagesma hi vòlan anar un o dos bolitx[s] voluntaris, que los aya de valer per los vint anys que ab la dalt dita conclusió està posat y [en] altres c[on]cl[us]ions està dit.

Se ha resolt que se jùg[ui]a axí com lo any passat [1691], Y si per cas hi haurà algun o alguns que tròbian axugador a **Cudera**, que del[s] dia que trobaran axugador a un any, que del **peix** que.s pendrà a **Cudera** se los aja de donar dos parts y que.s donga als **sants Abdon** [sic Abdó] y **Senén** una part de **Portlligat**.

APSMC, LOP, f. 25v.

Apèndix 20

(24 de març de 1693)

[26r] Que jùg[ui]a **la Costa** y **Cudera** com se ha jugat los dos anys més atràs [1691-1692].

APSMC, LOP, f. 26r.

Apèndix 21

(13 d'abril de 1694)

[7r] Entrant a la pes[c]hera **la Costa** y **Cudera**, que lo qui sarà primer de **Cudera** siga primer de la cala dels **Jón[c]hols** y lo primer de **la Costa** siga segon de la cala dels **Jón[c]hols**; y asent a la cala dels **Jón[c]hols** los de la cala **Cudera** y de **la Costa**, que ningun altre bolitx ni fo[c]h puga entrar als **Jón[c]hols**. Y també àn resolt que jùguian tots los patrons de bolitxs que no tindran llaut, però que si se té de fer algun sarvey, que.n serq[en], com los demés que.n tindran.

APSMC, LOP, f. 7r.

Apèndix 22

(1 d'abril de 1698)

[7v] És astat proposat [...] si donarien [u]n[a] part per cal[li]a per fer la **capella de Sant Andon** [sic Abdó] y **Senén**. Y à resolt [...] que se li fassa.

Se ha jugat [...] que lo que serà de **Chularó** [sic Culleró] sia primer del[s] **Jonchols** y qui sarà de **sa Sabolla** que

sia segon dels **Jonchols** y que asent-i tos dos a la cala **Jonchols** ningun altra bolitg los pug[ui] inpedir; y an no sent sinó una cala que qualsevol altra [h]y pot antrar par sa reva, donant la primera al de la cala que li tocha de dret.

APSMC, LOP, f. 7v.

Apèndix 23

(21 d'abril de 1699)

[27r] Se donàs la part per cala a **sant Abdon** [sic Abdó] y **Senén**, en disminució de aquelles dotssa dobles [que] prangué la vila lo any 1699 per pagar a los fransessos (*), ab pacte que [de] tots los que no pescaran se aja de fer un copoto y àjan de pagar per sa part lo que los tocharà. Y tot lo posseït que muntarà de més de las dotssa dobles aja de servir per augment de dita capella. Y per colactòs de dita àrt són Sabastià Llorens y Juan Buera.

APSMC, LOP, f. 27r.

(*) Perquè no s'empörtessin les campanes de Santa Maria de Cadaqués.

Apèndix 24

(13 d'abril de 1700)

[27v] Se ha resolt [...] que.s done la part per totas las calas a **Sant Abdon** [sic Abdó] y **Senén** en disminució de aquelles dotse dobles [que] prengué la vila lo any 1694 per pagar los fransessos.

Per a cobrar dita part se ha elegit Antoni Moret, Rafel Beranguer, Sebastià Costa del Pual y Francesch Ferrer menor.

APSMC, LOP, f. 27v.

Apèndix 25

(18 d'abril de 1702)

[28r] Essent la **capella de Sant Abdon** [sic Abdó] y **Senén** comensada, y que si donariem una part per cala per acabar-la de fer [...] Se li dónguia una part per cala per fer la **capella de Sant Abdon y Senén**.

APSMC, LOP, f. 28r.

Apèndix 26

(14 d'abril de 1705)

[28v-29r] Lo qui axirà de cala **Bona** que tinga de anar a la **Figuera** y el que anirà de **Portaló** tinga de anar als **Casals** [sic Caials] per reva.

Se à proposat que los fogaters que no assistiran a lo menos lo primer y segon, que tingan obligació de assistir en las calas dels **Casals** [sic Caials] y la **Figuera**. Que càigan en pena de tres lliures per quiscuna de las vegadas que faltaran, sempre que.s perdía per balatrínia y quan[t] serà mal tem[p]s no càigan en ninguna cosa.

[29r] [És] estat proposat [...] si se donaria una part per

cala per a pagar 175 lliures, 9 dinés [que] davem a la obra. Se ha resolt no se fasa part sinó que se fasa un tall de dites 175 lliures.

Se és proposat [...] si se donaria la part de **sant Abdon** [sic Abdó] y **Senén** [...] que se doni la part de dit sant fins a tant sia acabat de fer, so és, de **Portlligat** y no més.

APSMC, LOP, f. 28v-29r.

Apèndix 27

(14 d'abril de 1705)

[43v] Se han ajustats com[p]tes de la obra de la isglésia, y en presència del senyor rector, a casa de la vila, lo qual [h]i agut del tersó que donaven del **pex** à valgut per la vila 432 lliures, 3 sous, las quals avem pagades a la obra de la isglésia de aquelles 612 lliures, 3 sous [que] [h]y devíem, ab que quedam a deurar a dita obra 175 lliures, 9 dinés.

APSMC, LOP, f. 43v.

Apèndix 28

(6 d'abril de 1706)

[30r] À resolt [...] que se júguia la **Costa** y al **Jonquet**, que el axir de cala **Bona** se vaja a la **Costa** o a la **Figuera**, y en axir de **Clavaguera** se baya al **Jonquet** o als **Casals** [sic Caials].

Al matex [...] de la pasquera del **Jonquet**, del pont del **caph d'en Roitx al Tamariu** y de allí a la **plaja d'en Alfaras**, tot línia recta.

Sli bolían donar la part de totas las calas a **Sant Apdon** [sic Abdó] y **Sena** [Senén], Y ha resolt [...] que se lo dónguia la part de totas las calas a **Sant Apdon** [sic Abdó] y **Sena** [Senén], y las nits d'obra que no se li dongui ninguna cosa. Ay se li dongui la part de tot **genero de pex fora al surell** y se agen d'emplear tot lo que proseirà de dita pesca que age de serbir **per adornament de dita capella**.

APSMC, LOP, f. 30r.

Apèndix 29

Lèxic marítim essencial

segons Marcel Pujol i Hamelink.

Agulla. Peix de cos allargat de l'ordre dels beloniformes (*Belone belone*), acabat en un bec agut i dentat, de colors verdosos i argentats.

Alba. Primera claror del dia, moment que la llum del sol comença a emblanquir l'horitzó.

Anxova. Seitó o aladroc (*Engraulis encrasicolus*), de la família dels clupeids. Té de 12 a 20 centímetres de llarg, cos llarg amb escates grosses, de color blavós per sobre i blanc pels costats i el ventre, amb una línia fosca longitudinal que separa la part blanca de la blava.

Art. Nom que hom aplica a diversos ormeigs de pesca constituïts per xarxes proveïdes d'un cop, i en general a tots els ormeigs constituïts per xarxes. Es poden dividir en arts de deriva, de fons, de cercol o encerclament i de róssec o arrossegament.

Barca. Embarcació menor, normalment de fusta, moguda per mitjà de veles de rem, emprada especialment per a pescar, i també per a navegar a distàncies curtes.

Barraca. Casa petita i rústica com les que habiten els que exerceixen oficis en llocs solitaris i allunyats, com a les cales de pesca per part dels pescadors.

Bau. Terme emprat entre Roses i Portbou per a designar aquella roca que es troba a flor d'aigua, perillosa per a la navegació, i que sovint es pot endevinar, quan el mar està una mica mogut, per la presència de bombolles i escuma en l'aigua just per sobre de la roca.

Bisol. Peix de l'ordre dels perciformes, de la família dels escòmbrids (*Scomber japonicus*, *Scomer colias*), semblant al verat, però més petit i d'ulls més grossos.

Boga. Peix de l'ordre dels perciformes, de la família dels espàrids (*Boops boops*), de cos afusat, amb quatre llistes longitudinals laterals grogues.

Bol. Acció de calar i llevar la xarxa per a pescar i pesca que se n'obté.

Bolig. Ormeig de pesca –amb característiques d'art d'encerclament i d'arrossegament – semblant a l'art de platja o xàvega, però de dimensions més petites.

Bolítja. Peça de xarxa que es calava en determinades cales i llocs de pas de peixos pelàgics, especialment bonítols, per tal de barrar-los el pas i poder-los pescar.

Bolítjar. Calada de bolig i el peix pescat amb el bolig.

Bonítol. Peix de l'ordre dels perciformes, de la família dels escòmbrids (*Sarda sarda*, *Pelamys sarda*), de cos fusiforme amb el dors de color blau fosc i el ventre blanc que forma grans bancs que s'apropen a la costa per fresar. I el bonítol de ventre ratllat, peix de l'ordre dels perciformes, de la família dels escòmbrids (*Euthynnus pelamys*), semblant al bonítol, però més robust, amb cinc o sis bandes longitudinals característiques al ventre.

Botiga. Barraca per a guardar eines o ormeigs.

Cala. Entrada que fa la mar en una costa brava i que hom aprofita per a treure i avarar les embarcacions.

Calador. Lloc apte per a calar les xarxes de pescar.

Cenyir. Envoltar amb l'art una mata de peix i el llaüt del foc en la pesca a l'encesa.

Eixarxiot. Es tractaria d'un art de dia, ja que s'inclou dins les ordinacions dels arts, i no de l'encesa.

Eixugador. Lloc de la costa, amb pendent suau i planer, apte per a llevar (o eixugar) l'art.

Encenedor. Punt de l'entrada de la cala on es situa el llagut de foc quan encengui i surti a buscar la mata de peix.

Encesa. Pesca de nit amb bolig (de Port-Bou a Roses) o xàvega (de Begur a Lloret) i llum.

Escar. Lloc a la vora del mar disposat de manera que per un pla inclinat poden ésser tretes de l'aigua les embarcacions.

Faralló. Roca més o menys aguda que sobresurt del nivell de la mar, generalment pròxima a la costa.

Foc. Llagut que porta el fester a la pesca a l'encesa (i la tranyina).

Fogater. L'encarregat d'encendre i mantenir el foc del fester al llagut de foc.

Fosca. Nit sense lluna.

Freu. Pas o canal relativament estret i generalment poc fons situat entre dues terres pròximes (entre la costa i una illa o entre illes).

Llaüt. Petita embarcació d'arqueig variable, aparellada amb vela llatina, per a pesca i el cabotatge.

Llosa. Pedra plana situada al fons del mar.

Ormeig. Nom genèric dels conjunts d'elements que constitueixen un estri de pescar, com arts, canyes, palangres, etc.

Part. Allò que toca a cadascú quan hom distribueix una cosa entre dues persones o més; la part difereix segons si s'és el patró de la barca o el propietari de l'art, la despesa del foc, la funció i l'edat del *remitger* o *pescador*.

Patró. Persona que comanda una embarcació menor (i pot ser-ne la propietària).

Peix de l'obra. Part del peix pescat en dies de festivitat religiosa i que pertoca a l'Església, destinat a fer obres o bé per redimir captius.

Peix de ventura. Peix que es dóna en agraïment per la feina feta, un cop feta la part; com el *cabàs de la morralla*.

Pescador. Persona que es dedica a la pesca.

Pesquera. Pesca i lloc destinat a la pesca, cala.

Prima. Es tracta del moment en què el sol es pon.

Punta. La part més extrema i avançada de la costa.

Quart. Dit de cadascuna de les parts d'una quantitat o d'un tot dividits en quatre part iguals (hom l'indica sovint amb el símbol matemàtic de la fracció: $\frac{1}{4}$).

Racó. El fons d'una cala o caleta, o bé l'espai comprès entre dues parets que formen angle i que queda mig ocult.

Rebol. El fet de calar el segon art abans d'haver acabat de llevar el primer.

Reganar. Pescar a l'encesa amb fitora, de nit i amb llum.

Reva. Tanda, torn.

Revolt. Peces de xarxa d'uns 100 metres de llargada, en forma de mitja lluna, que van adossades a la cua de l'almadrava, la funció de les quals és fer que les tonyines girin cap en terra, seguint la cua.

Sardina. Peix de l'ordre dels clupeïformes, de la família dels clupeïds (*Sardina pilchardus*), de color blavós, amb els flancs i el ventre de color argentat brillant, que habita les zones costaneres i que hom captura i consumeix en grans quantitats, pel seu gran valor nutritiu.

Sardinal. Art de deriva formant per xarxes rectangulars, les malles de les quals són de la mida adequada perquè s'hi emmallin les sardines i altres peixos de mida semblant.

Solta. Art de fons amb una xarxa molt llarga i alta, no tant com l'almadrava, que es cala verticalment amb ploms. *Solta clara, cega.*

Sorell. Peix de l'ordre dels perciformes, de la família dels caràngids (*Trachurus trachurus*), amb la línia lateral ribetejada d'escudets ossis, el dors gris verdós o blavós i el ventre argentat i que hom menja fresc o en conserva.

Sort. Sorteig, atzar al qual hom confia la decisió d'alguna cosa.

Teia. Fusta resinosa de pi i d'altres arbres, provinent del cor de l'arbre, que crema amb molta facilitat. Estella grossa d'aquesta fusta, emprada antigament per a fer llum, o bé petita, emprada per a encendre un foc.

Terç. Cadascuna de les parts d'una cosa dividida en tres parts iguals. Com a delme, l'impost reial sobre el rendiment que corresponia a la tercera part del delme.

Trairar. Pescar a l'encesa amb traire.

Verat. Gènere de peixos teleostis de l'ordre dels perciformes, de la família dels escòmbrids (*Scomber* sp), amb l'aleta caudal molt escotada i dues aletes pectorals dorsals, molt apreciats per llur carn. Inclou dues espècies: (*S. Scombrus*), el verat comú, i (*S. colias japonicus*), el verat d'ull gros.

Xàvega. Llaüt emprat en la pesca amb art de xàvegar. Art de pesca, de platja, de transició entre els d'encerclament i els d'arrossegament, de grans dimensions.

Fonts manuscrites

- Arxiu Parroquial de Santa Maria de Cadaqués

Llibre de Ordinacions de la pesquera de la vila de Cadaqués, fetes des de lo any 1542 fins vuy dia present del any mil sis-cents setanta-sinch (1680)-1792. Trasledat de altre llibre vell per mi, ANTONI MALLOL y PELL, clavari de dita vila, lo present any 1675.

Articulatas fetes per las Universitats de Cadaqués y de la vila de Rosas del plet se intentà en la Real Audiència sobre de la capella de Sant Sebastià y Santa Quitèria y de las pesqueries de Jóncols y la Pelosa, any 1672, copiada per mi Antoni Mallol y Pell el mes de setembre de 1674.

Testaments (1618-1683, (1694-1710) i quatre carpetes del segle XVIII.

Censals de la Confraria del Santíssim Sacrament.

El tot completat amb els Llibres Sacramentals de Baptismes, Noces i Òbits dels anys esmentats conservats des de 1594.

- Arxiu Municipal de Cadaqués

Llibre de conclusions del Consell de la vila de Cadaqués (1623-1660).

Llibre y reste de comptes de Santa Maria (1661-1700, 1678-1679).

Comptes (1661-1720).

Correspondència (1552-1694, 1700.1780).

Relació de mariners i pescadors.

Censals del Santíssim (1692-1793).

Hisenda, títols, drets i possessió de béns (1661).

Talles, estimes i catastres (1617-1845).

Padrons municipals.

Llibre de marmosseria dels censals (1684-1776).

- Arxiu Històric de Girona

Ordinacions, capítols i concòrdies relatives a la pesca en el mar de Roses, Manuscrit 50.

- Arxiu Diocesà de Girona

Visites Pastorals: 1657, 1662, 1667, 1680, 1681, 1687, 1688, 1689-90, 1704.

El tot completat amb els Manuals de la notaria eclesiàstica i les Lletres episcopals de la diòcesi dels anys esmentats.

- Arxiu Privat de Cadaqués

Llibre de notes de Pere Cassanyas, mestre de cases de Cadaqués.

Bibliografia

- ANTONIO SÁÑEZ REGUANT, *Diccionario Histórico de los Artes de la Pesca Nacional*, Madrid, Viuda de Joaquín Ibarra, 1791-1795, 5 vol.
- FEDERICO RAHOLA Y TRÉMOLS, *Algunas noticias acerca de las antiguas comunidades de pescadores en el cabo de Creus*. Memoria leída en la Real Academia de Buenas Letras de Barcelona el día 13 de junio de 1903, Barcelona, Imprenta de la Casa Provincial de Caridad, 1904.
- EMERENCIÀ ROIG I RAVENTÓS, *La pesca a Catalunya*, Barcelona, Barcino, 1927.
- JOSEP PLA, *Cadaqués*, Barcelona, Juventud, 1947 i les reedicions posteriors.
- ANNA MARIA DALÍ, *Tot l'any a Cadaqués*, Barcelona 1950, *Ibidem*, *Des de Cadaqués*, Barcelona 1980, *Ibidem*, *Salvador Dalí vist per la seva germana* (1949), edició de M. Seguranyes, Figueres 2012.
- JOSEP MASSOT I MUNTANER, "Els abats de Sant Feliu de Guíxols", *Studia Monastica*, vol. 13 (1971) 332-402.
- GAJETÀ RAHOLA I ESCOFET I JOSEP RAHOLA I SASTRE, *La marina mercant de Cadaqués*, Girona, Dalmau Carles Pla, 1976.
- CARLES BAS I RAMON CAMPRUBÍ, "La pesca a Catalunya", Barcelona, *Destino*, 1980.
- JOSEP M. MADURELL I MARIMON, "L'Almadrava de Tossa i la pesca del corall al comtat d'Empúries i a la Selva de Mar", *Annals de l'Institut d'Estudis Gironins* (d'ara endavant AIEG), XXV-XXVII, 1981, 29-62.
- FERRAN CANYAMERES, *Diccionari de marina*, Barcelona, Pòrtic, 1983.
- JOSEP M. SIGALÉS, *Diccionari nàutic*, Barcelona, Joventut, 1984.
- JOSEP RAHOLA SASTRE, "Cadaqués. 'Les Ordinacions de la Pesquera'", *Revista de Girona*, 106, 1984, 57-61.
- LLUÍS MIQUEL I LLUÍS BOFILL, *Mapa del Cap de Creus, Cadaqués i la Costa del Mar d'Amunt i la de la Mar d'Avall des de Cap Gros a Norfeu*, Cadaqués 1987.
- JOAN NADAL I FORTIÀ, *La pesca a l'encesa*, Figueres, Carles Vallès, 1991.
- JOAN SALA I LLOBERAS I JOAN DOMÈNECH I MONER, *La pesca*, Girona: Diputació de Girona i Caixa de Girona (*Quaderns de la Revista de Girona* 49), 1994.
- SALVADOR DALÍ, *Diari 1919-1920. Les meves impressions i records íntims*, Barcelona 1994, edició de Fèlix Fanè.
- FRANCESC OLLER, *Vocabulari de navegació*, Barcelona, Noray, 1995, *Ibidem*, *Bots i barques*, Barcelona, Noray, 1995.
- ARNALD PLUJÀ I CANALS, *Estudi del cap de Creus. La costa. Diccionari toponímic, etimològic i geogràfic*, Figueres, A. PLUJÀ, 1996, *Ibidem*, *Llançà al segle XVIII*, Figueres, Ajuntament de Llançà, 2003.
- PERE GIFRE, "Universitats endeutades i fiscalitat comunitària. Les universitats del comtat d'Empúries (1659-1705)", *Recerques*, 33, 1996, 53-75.
- MONTSERRAT MOLI I FRIGOLA, "Bartomeu Triay, Josep Boscà i els orgues a Girona. L'orgue de Cadaqués (1689-1691 i 1706-1708)", AIEG, XLVII-XLVIII, 2006-2007, 217-285, *Ibidem*, "La ciutadella ideal de la Torre de les Creus" 1 i 2, "Sol Ixent. Revista de Cadaqués," 7 (2007) 57-58 i 8 (2007) 52-53, *Ibidem*, "L'argenter Jaume Escarpenter (Girona, 1647-post 1708?)", a *Annals de l'Institut d'Estudis Empordanesos*. Homenatge a Josep Puig Vayreda, 51 (2020), 503-516. .
- AAVV, *Les Ordinacions de la pesquera de Cadaqués (s. XVI.XVIII)*, Girona, Fundació Promediterrània per a la conservació, l'estudi i la difusió del patrimoni marítim, 2006. Molt especialment la contribució de MARCEL PUJOL I HAMELINK, "Peix, ormeig i barques durant l'Edat Moderna, 71-101, on l'estudi està complementat per una acurada aportació del lèxic marítim.
- ANTONINA RODRIGO, *García Lorca en el país de los Dalí*, Barcelona 2008, *Ibidem*, *Ana María Dalí y Salvador. Escenas de su infancia*. Barcelona, 2008.

(*) A la mort de la mare, el 24 de desembre de 2003, vaig passar una temporada a Cadaqués, en el curs de la qual vaig transcriure *Les Ordinacions de la pesquera de Cadaqués (s. XVI.XVIII)*, que és el text que he usat per aquesta publicació i per les anteriors sobre el retaule de l'Altar Major i l'orgue de Cadaqués. Cfr a aquest propòsit: "Morir a Cadaqués fent Retaules", a *Annals de l'Institut d'Estudis Gironins*, XLVII (2006), 149-214 i *Ibidem*, "Bartomeu Triay, Josep Boscà i els orgues de Girona. L'orgue de Cadaqués (1689-1691 i 1706-1708)", a *Annals de l'Institut d'Estudis Gironins*, XLVIII (2007), 217-285.

